

Гринюк В. О.

доцент кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним із інститутів кримінального процесу є інститут підслідності кримінальних правопорушень, який знайшов своє закріплення у ст. ст. 216, 218 КПК України. Правила підслідності визначені на нормативному рівні в залежності від встановлених законом сукупності ознак кримінального провадження, що дозволяє віднести кримінальне провадження до провадження того чи іншого органу досудового розслідування. Одним із органів, що здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, є Державне бюро розслідувань (далі — ДБР).

Частиною 4 ст. 216 КПК України визначені загальні правила підслідності кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, слідчим органів державного бюро розслідувань.

Так, у вказаній нормі визначено, що слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів: 1) вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України,

суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті; 2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті; 3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених ст. 422 КК України.

Таким чином в основу загальних правил підслідності ДБР покладено таку ознаку як наявність спеціального суб'єкта вчинення кримінального правопорушення (п. п. 1, 2 ч. 4 ст. 216 КПК України) або пов'язана із суб'єктом кваліфікація кримінального провадження (п. 3 ч. 4 ст. 216 КПК України). Зазначене зумовлює розподіл кримінальних проваджень між декількома органами досудового розслідування за персональним критерієм (НАБУ, Державне бюро розслідувань, органи Національної поліції). Таким чином, кримінальні правопорушення можуть бути віднесені до підслідності різних органів досудового розслідування, що на практиці буде зумовлювати труднощі із визначенням підслідності за тим чи іншим органом досудового розслідування та виникненням між ними спорів про підслідність.

Крім того слід зазначити, що головною метою створення ДБР було утворення спеціального органу, головним завданням якого є здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави, суддями та працівниками правоохоронних органів. Детальний аналіз такої ознаки, яка покладена в основу підслідності за ДБР, як наявність спеціального суб'єкта, вчинення кримінального правопорушення (п. 1, ч. 4 ст. 216 КПК України) свідчить про те, що чинний КПК України не передбачає персональної підслідності щодо членів Національного агентства з питань запобігання корупції, Голови Рахункової палати, її членів, Глави Адміністрації Президента України та його заступників та інших вищих посадових осіб держави. Зазначені посадові особи також відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» не віднесені до переліку вищих посадових осіб, розкривати і розслідувати злочини яких покликане ДБР.

Кримінальне провадження щодо окремих вищезазначених осіб здійснюється в особливому порядку (ст. ст. 482 КПК України), що свідчить про те, що зазначені посадові особи займають особливо від-

повідальне становище в державі. Саме тому, було б доцільним передбачити на законодавчому рівні персональну підслідність кримінальних проваджень щодо таких посадових осіб.

Також на нормативному рівні законодавець відповідно до положень ч. 5 ст. 216 КПК України встановлює виключення із загальних правил підслідності кримінальних правопорушень детективам НАБУ. Зокрема, відповідно до абз. 2 п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК України прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у злочинах, передбачених абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України, до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним злочином було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам. Під тяжкими наслідками слід розуміти заподіяння шкоди життєво важливим інтересам суспільства та держави, зокрема державному суверенітету, територіальній цілісності України, реалізації конституційних прав, свобод і обов'язків трьох і більше осіб. На нашу думку, якщо злочином, який за предметним критерієм відноситься до підслідності НАБУ, було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам, то прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, може своєю постановою віднести відповідні злочини до підслідності НАБУ. В такому випадку підслідність ДБР звужується, а підслідність за НАБУ розширюється завдяки скасуванню обмежень за персональним критерієм, за критерієм розміру завданої шкоди та застосування оцінних понять («тяжкі наслідки», «життєво важливі інтереси», «реалізація конституційних прав, свобод і обов'язків»).

Таким чином, прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ може віднести кримінальні провадження у злочинах, які зазначені в абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України (ст. ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України) до підслідності НАБУ за відсутності будь-якої із умов, що передбачені п. п. 1 -3 ч. 5 ст. 216 КПК України та за наявності факту заподіяння чи можливого заподіяння тяжких наслідків охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам.

Виключення із загальних правил підслідності НАБУ також містяться в абз. 3 п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК, відповідно до якого детективи НАБУ з метою попередження, виявлення, припинення або розкриття злочинів, які віднесені до його підслідності, за рішенням Директора НАБУ та за погодженням із прокурором САП можуть також розсліду-

вати злочини, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування. Таким чином детективи НАБУ можуть розслідувати будь-які злочини, навіть, якщо вони за своєю кваліфікацією абсолютно не стосуються специфіки їх діяльності та не містяться у переліку, який передбачений абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України.

Зазначені винятки із загального правила визначення підслідності за НАБУ передбачають окремий диференційований порядок передачі таких кримінальних проваджень за відповідною постановою прокурора, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням або за рішенням Директора НАБУ, яке погоджене із прокурором САП.

Таким чином, правила визначення підслідності за слідчими ДБР потребують уточнення на законодавчому рівні шляхом доповнення переліку, який передбачений п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК України відповідними вищими посадовими особами держави, та вдосконалення процесуального механізму передачі кримінальних проваджень, які за загальним правилом відносяться до підслідності ДБР до НАБУ.

Мудрак І. В.

доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ДОСУДОВЕ СЛІДСТВО ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ В АСПЕКТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДБР

Виконання завдань кримінального провадження та досягнення мети кримінального судочинства неможливе без належної організації та функціонування системи органів досудового розслідування в Україні. Ідея створення органу, функціональним призначенням якого є розслідування корупційних правопорушень та інших правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави чи працівниками правоохоронних органів, не є новою та продиктована, зокрема, необхідністю імплементації в законодавство України положення статті 36 Конвенції ООН проти корупції «Спеціалізовані органи».

Погоджуємось з тим, що «вертикальна» підпорядкованість слідчих підрозділів усіх відомств та виділення їх у окреме відомство — Державне бюро розслідувань України — дозволить: забезпечити реальну процесуальну самостійність та незалежність слідчих; гарантувати дотримання прав і свобод, законних інтересів громадянина під час проведення досудового слідства; підвищити рівень довіри насе-